تێرۆریزم: بەرتەکێک لە ترس و ئاستەنگێک لە دووانەیی

هەندرێن

1

ئەگەرچی تێرۆریزم و تێرۆرکردن هەمیشە رووبەرووی کۆمەڵگای کوردی بۆتەوە ، بەڵام ئەمرۆ لە هەموو کاتێک زیاتر پێویستمان بە تێگەیشتن هەیە لەو تێرۆریزمە. چونکە لە رووداوەکەی یەکی شوبات بە دواوە ئیتر گەلی کورد رووبەرووی شەڕێکە کە لە کاتە نادیارەکاندا گەمارۆمان دەدات. وێڕای خۆ رەپێشکردنی هەڕەشەی ئەو تێرۆریزمە لە داهاتووی کورد، کەچی تا ئەمڕۆش دەسەڵاتدار و بەناو دەمڕاستی رۆناکبیری کورد هەوڵدەدەن بە لۆژیکە هەستەکی و رووکەشەکانیان ئەو کێشەیە لەسەر کورد بە پەراوێز بکەن،یان بۆ خۆپاراستنی کاتی، شێوازی گوێپێنەدان پێڕۆ دەکەن، کە ئەمەش یەکێکە لە گرفتەکانی سیاسەتی دیزە بەدەرخۆنە کردن کە حیزبی کوردی و لایەنگیرەکانی ئاوێزانینە. لەم روانگەیەشەوە لێرەدا دەبێ رایبگەیەنم،ئەو نووسین بەرتەکانەی ،کە چ لەلای ئەو دووحیزبە، چ لای رۆناکبیرەکان ، وەک خوێندنەوەیەک لەسەر روداوەکەی شوبات لە هەولێر ئەوانی تر ئەنجام دەدرێن زیاتر شێوازی پەردەپۆشکردن و کردەی کشانەوەیە، تا خوێندنەوە و چارەسەری ریشەیی.

هاوکات کێشەی تێرۆریزم دوای 11ی سێپتێمبەر و گرێدانی بە کارگێڕی- ئەدمینسترەشۆنی رژێمی ئەمریکیەوە، پانتاییەکی ئاڵۆزکاوی لە دەسەڵاتی سیاسی جیهانی و هزری و ... هتد ، تەنیوەتەوە. لێ بۆ سنووریدار کردنی پرسیار و راڤەکان، ئەم نووسینە خۆی بە دوور دەگرێ لە ئاستەنگ و وردەکارییەکانی کێشەی سیاسەتی جۆرج بۆش لە شەڕی دژە تێرۆریزم و ئاراستە جیاوەزەکانی بەدژە سیاسەتی بۆش. وێڕای ئەمەش دەکرێ لێرە ئەوە جەخت بکەمەوە، کە دەمڕاستی و شێوازەکانی بە رەوا زانینی رژێمی بۆش و هەوادارنی بۆ پێناسەی تێرۆریزم و شەڕ لەگەل کردنی، هەڵگر و بەرهەمهێنانی کۆمەڵێ پەرادۆکس و قەیرانی قووڵن: بانگەشە کردنی رژێمی ئەمریکی هاوپەیمانەکانی، وەک دەسەڵاتێکی رزگارکار لە چارەسەر کردنی دیاردەی تێرۆریزم بە زەبری سەربازی، خۆی لە خۆیدا زەمینە خۆشدەکا بۆ ژیانێکی توندوتیژ و رقهەڵگر. چونکە تاوانبار کردنی "ئەوانیتر"، وەک تاکە لایەنێک لە تاوان و خۆ بە بێگوناح دانان، وێڕای ئەو ئاڵۆزکارییانەی کە وەک مێژووەیەک لەو بونیاتەی رۆژئاوای باڵادەست و رۆژهەڵات، یان جیهانی ئیسلامدا هەیە، ئاکامی ئەمەش دەبێتە، یان کردۆتە گشتگیرییەک، ئەمەش وایکردووە کە ئیتر خودی کێشەی هێز و سەرچاوەی تێرۆریزمی نادیار و تەمومژاوی کردووە. هاوکاتیش لەلایەک، خەریکە بەرەی دژی تێرۆریزم دەبێتە بازاڕێکی پان و پۆڕ و ململانێی بازرگانییەکی قەبە، لە لایەکەی تریشەوە، بەتایبەتی لە باری ئێستای عێراقدا، هەم بۆتە بازاڕێکی رەشی مافیا و گەلەکۆیی پاشماوە خوێڕییەکانی رژێمی سەددام، هەمیش هێمای"جیهاد"ی وەرگرتوە، کە ئەمەش مانایەکی مێتافیزیکی لە خۆپۆشیووە بۆ وێنەی پاڵەوانی و بە پیرۆزکردنی کەسە تێرۆریستییەکان. لەم روانگەیەوە وێدەچێ کێشەی بنەبڕکردنی تێرۆریستان و ململانێیەکانی بەرەی دژ و لایەنگرەکانی تێرۆریزم، لە بڕی دیارکردنی ئاسۆی چارەسەرکردن، زێدەتر تەڤلەهەڤ دەبێت. بۆیە هەروەک دەبینین، نە هاوپەیمانەکانی بە دژی تێرۆریزم، خاوەنی نەخشە و ئاکامێکی دیاریکراو و ئاشکران، نە خودی تێرۆریستان و هێزە لایەنگیرەکانیشان، هەڵگری نەخشە و ئامانجێکی بەرجەستەکراون. لێرەوە کۆمەڵگای ئەم سەردەمەی تێرۆریزم سەرقاڵە بە دیاردەیەک، کە خۆی لە خۆیدا جۆرێکە لە بێهوودەیی. جێگەی وتنە، هەم بەرەی هاوپەیمانەکانی دژی تێرۆریزم و، هەمیش بەرەی تێرۆریستان نقوومن لە راگەیاندن و پەیامی سەرکەوتن، کە هەموو ئەمانەش، لە رەوابێژیەکی وەهمی و مێتافیزیکی خۆیان دەنوێنن، تا ئاوەزگەرایی.

هەر بۆیە بروا بوون بە دەستەبەرکردنی ئاکامگیرییەک بۆ داهاتوو و ئاستەنگی چەمک و رەهەندە واقیعییەکانی تێرۆریزم، بۆ خۆی جۆرێکە لە وەهم و بانگەشە. بەهەمەحاڵ.

لەم روانگەیەوەی سەرەوە، کێشەی ئەو نووسینە لەوەوە سەرهەڵدەگرێ، کە حیزبی کوردی، لەلایەک خۆی بە هاوپەیمانی دژە تێرۆرییزمێکی وەک رژێمی ئەمریکی دەزانێ و، لەلایەکی تریشەوە هەوڵدەدا خۆی و کۆمەلگای کوردی بخاتە دەوەوەی پڕیشکی ئەو تێرۆریستەی کە خۆی وەک دژێکی ئەو راگەیاندووە.

لێرەوە ئەو گومانەی کە لە دڵی ئێمەدا دەمێنێتەوە، رەنگە ئەوە بێ کە ئەو رووداوە تێرۆریستیەی شوبات و ئەوانەی بەدوایدا هاتن و دێن، دیسانەوە وەک تەواوی ئەزموونەکانی تری کورد نەبنە بیرۆکە و خوێندنەوەیەک لە یادەوەری کوردیدا.

هەروەک دەزانین بوونی هاوپەیمانی کورد لەگەل جۆرج بۆش بە دژی تێرۆریزم، یەکێک لە ئاکامەکانی، بەر لەوەی دەڤەرە بە عەرەبکراوەکانی کورد ئازاد بکات، کەچی یەکەم پاداشتی لە رووداوی یەکی شوباتدا ، بە بریندار کردنی رۆحی کورد بەرجەستە کردەوە.

وێڕای ئەمانەش دەکرێ ئەو بیرۆکانەی کە لێرەدا لەم نووسینەدا خۆیان ئاوەڵا دەکەن، تاکە وەڵامێک و کردنەوەی ئاسۆیەک، یان لاواندنەوەی ساتە تەمومژاوییەکانی ئەمڕۆی کورد نەبن، بەڵکو هێشتنەوەی مەودایەکە لە نێوان خودی خۆم و ئەو جەستە شەکەتەی بوونی کورد، کە ئاوێزانی ئاگایی منە.

لێرەوە ئەو ئەم نووسینە روونکردنەوەی چەمک و رەهەندەکانی تێرۆریزم و مێژووی وردەکارییەکانی سەرهەڵدان و هۆکارە گشتییەکانی بە ئەرکی خۆی نازانێ، چونکە ئەمڕۆ مانگانە لە تەواوی زمانەکانی جیهاندا بە سەدان وتار و راڤەکاری لەسەر تێرۆرکاری و تێرۆریزم بلاودەکرێنەوە. بۆیە ئەو نووسینە لە سنووری چەند بیرۆکەیەکی سنووردراردا، کە لەمەبەدواوە خۆیان دەردەخەن، چەقدەبەستێ، کە رەنگە، بە دیدی من، ئاماژە پێکردن و وروژاندنیان بۆ ئاخێوەری زمانی کورد سوودمەند بن.

بەهەمەحاڵ، دەکرێ بپرسین: گەلۆ رۆژئاوا چۆن لە کێشەی تێرۆریزمی ناوەکی خۆیدا دەڕوانێ؟ هاوکاتیش ئەو سەرچاوانەی کە تێرۆریزم بەرهەمدێنێ لە کوێوە دێن؟ ئایا دەکرێ لە بونیاتی ئیسلامدا رەگەزەکانی بەرهەمهێنانی تێرۆریزم بەدی بکرێن؟ ئەو هێزە هزری و ئاینی-سیاسیە چین کە خۆراکی دیاردەی بەرهەمهێنانی تێرۆریزمن؟ دواجاریش ناسنامە، کە ئەمڕۆ بە تێرۆریزم ناودێر دەکرێت؟ دواجاریش ئاخۆ کورد سەرچاوەیەکە بۆ ترس، یان ترساندن، با واتایەکی تر، ئایا لە ئاراستەکانی بوونی کورد تێرۆریزم ئامادەییەکی هەیە، یان بوونێکە لە بەردەم هەڕەشەی تێرۆریزم؟
بەڵام لە بەرەیڕا گرینگە بوترێ کە ئەو نووسینە ناخوازێ بخرێتە ناو بازنەیەکی ئیدۆلۆگی، تێوری، یان تاکە وەرامێکی داخراو، بەڵکو ئەو روانگەو بیرۆکانەی کە لە پشتەوەی ئەو نووسینە ئیشدەکەن ، تەنیا دیوێک و رەهەندێکە لەو سەرچاوە و ئەزموونە جوداوازانەی کە بوونەتە ئاکامگیرییەک، یان وزەیەک بۆبەرهەمهێنانەوەی ئەو تەرزە تێرۆریزمە. وێڕای ئەمەش لێرەدا قسە کردن لەسەر ئیسلام، مەبەست لەو ئەزموون و رەگ و هۆکارانەن کە بوونەتە پێکهێنانی ئەو ئەقڵ و ئاوەزەی کە زەمینەیان خۆشکردووە بۆ بەرهەمهێنانەوەی نەریتی تێرۆریزم. کەواتە ئەوە سەرەنجامی تێرۆری بەناو ئیسلامین، یان سەرەنجامی پرۆسەی ئەو ململانێیانەن کە تایبەتمەندن لە هەناوی کۆمەڵگای ئیسلامیدا، ئەمەش لە دواجاردا ئاوەزێکی ترساوی لە بەرانبەر ئەویتر بەرهەمهێناوە، کە خۆی لە روخان و وێرانکردنی خودا نمایش دەکا.

ماوتەوە بڵێم، کە دەکرێ ئەو نووسینە لە سێ تەوەردا بخوێنرێتەوە: تێرۆر وەک بەرتەکێک لە ونبوون و نادیاری،تیرێژێک لە جیهانبینی رۆژئاوا سەبارەت بە دیاردەی تێرۆریزم، دیدی جیهانبینی ئیسلام و بەراوردکردنی لەگەل مەسیحیەت و دواجاریش بوونی کورد وەک ئاستەنگێک لە دووانەیی سەربەخۆیی و تۆڵە لە خود کردنەوە.

2

ئەمڕۆ کێشەی تێرۆریزم پانتاییەکی فرەی داگیرکردووە لە جیهانی ئەدەب و هونەر و تێوری رۆژئاوادا. بۆ نموونە، لە شانۆی تێرۆریزمدا، (1) کە شانۆنامایەکە زستانی 2004 لە ستۆکهۆلم نمایشکرا، ترس دەبێتە بنەما و کێشەیەک تاکەکەسەکانی کۆمەڵگا بە خۆیەوە سەرقاڵدەکات. لە ئاکامدا هەم دەبێتە دیاردەیەکی بێبنەمای و، هەمیش دەبێتە بنەمایەکی بەهێز، کە لە گومانی نێوان تاکەکەسەکاندا بەرجەستە دەبێتەوە. لێرەدا گومان لە هەموو شتێک دەبێتە تەنگانەیەک، دواجاریش بەرهەمهێنانی بنەمایەک، کە ئەمەش بەرهەمی سیستەمێکە لە ترس، سەرچاوەی ئەو ترسەش لە خودی پرسیار کردنی تاکەکەس لە کێشەی کۆلێکتیڤی و ئەو هاریکاریەی کە پەیوەندی مرۆڤەکان پێکەوە دەبەستێتەوە، هەڵدەقووڵێ. واتا پرسیارکردن دەبێتە دڵەڕاوکێییەک وخۆشاردنەوەیەک لە بێبڕوایی، کە تاکەکەس رووبەرووی دەبێتەوە. چونکە تاکەکان هەست دەکەن چارەنووسیان جودایە و هیچ شتێک پێکەوە لەگەڵ یەکتر کۆیان ناکاتەوە. ئەم کێشەیەش لە سیستەمی کارەوە تا دەگاتە خێزان رەگی کێشاوە. لێرەدا لە دیمەنەکانی شانۆی تێرۆریزمەوە، تێرۆردەبێتە دیاردەیەک کە زەمینەکەی تەواو جیاوازە لەوەی کە لە جیهانی ئیسلامدا هەیە.
تێرۆریزم، لە رێگای کردەاکانی ئەو شانۆیەوە،لای مرۆی رۆژئاوادا دەبێتە دیاردەیەک لە هزری پۆستمۆدێرنیتە، کە کۆمەڵگا و تاکەکان هیچ بنەمایەکی دیاریکراویان بۆ ژیان نیە: هەموو ژیان و پاڵنەرەکانی لە گۆڕانێکی خێرا ونە بوونی روانگەیەکی دیاریکراو و وێنەگەلێکی فرە رەنگ ...هتد،گومڕا دەبێ. لێرەوە ژیان دەبێتە بازنەیەکی بۆش کە هەموو شتەکان دەبنە پرسیارێکی بێکۆتایی و وێران بوونی مانایەکان لە نێوان مرۆڤدا. لە شانۆنامەی تێرۆریزمدا، دوو جۆرە تێرۆر: دەرەکی و ناوەکی خۆیان دەردەخەن. لەلایەک مرۆڤ بۆ لەزەت پەنا دەباتە بەر سێکس. بۆیە کرداری سێکس دیمەنێکی زۆری ئەو شانۆیە پێکدێنێت. لەوێدا لەزەت خۆی بیرۆکەیەکە کە تاکەکەس لە دژی کۆنترۆلکردندا دەیەوێ ئەنجامیبدا. ئاکامی ئەو کۆنترۆلە دەبێتە ئەو بیرۆکەیە کە لە رۆژئاوا دا گیانی تێرۆر لای تاکەکەس بەرهەمدێنێ. رەنگە بنەمای ئەو خاسڵەتەی هەست بە گوناهکردن لە جیهانبینی مەسیحیەتەوە سەرچاوە هەڵگر بن.
بۆیە سەبارەت بە کێشەی ترس و گومان، کە مرۆی رۆژئاوا لە سەردەمی پۆستمۆدێرنیزمدا تێیدا دەژی، زیگمونت باومان Zygmunt Bauman، لە کتێبی *ئێمە دردۆنگین لە پۆستمۆدێرندا* ، دەلێ: "بۆ پەنایەک بە دژی ئەو سێکوچکە هەڕەشەیەی کە شاراوەیە لەجەستەی لەرزۆکمان و لە دونیای سەرسەخت و جیرانەکانماندا، دەبوو ئازادی ببێتە قوربانی؛ لە پێشەوەیان ئازادی تاکەکەس کە دەبوو روو بکاتە لەزەتێک". (2)

ئەوی باومان دەیەوێ جەختی لەسەر بکاتەوە، کە لە سەدەمی پۆستمۆدێرندا ئازادی تاکەکەس لە نامۆ بووندا لە قاڵبدراوە، کە دەبێ تاکەکەسەکان ئەو ئازادییە داگیر بکەن، یان بەسەریدا زاڵ بن، کە ئەمەش مەرجێکە تاکەکەسی تووشی قووڕسایی کردووە، لێرەدا ئازادی دیمەنێکە کە هیچ لێبووردنێکی بۆ ئەو تاکەکەسە نیە.

ئەو ترسەشە وایکردووە کە لە تۆڕی ئینتەرنێتەوە، هەر لە مۆبایل تەلەفۆنەوە تا دەگاتە کۆنتۆی بانک و زانیاری کەسەکانەوە ببنە کەرەسەیەک بۆ کۆنترۆلکردنی کۆی کۆمەڵگا. بەڵام ئەگەر ئەو ترسە کۆنترۆل بکرێ تا رێگە لە شەڕی تێرۆر بگیرێت، نابێ تەنیا ئەوانەی کە دیارن لە رێگەی بەڵگە بەجەهێڵانەوە کۆنترۆل بکرێن، بەڵکو دەبێ ئەوانەش کۆنترۆل بکرێن کە خاوەنی مۆبایل تەلەفۆن و ژمارەی بانک و کۆدی ئینتەرنێت ... هتد، نین. چونکە ئەوانەی لە دەرەوەی ئەو کۆنترۆلەن سەرچاوەی تێرۆرن.

لێرەوە کێشەی نادیاری تێرۆریزم دەبێتە ئەو سەرەگێژیەی،ئەمرۆی رۆژئاوا، وێڕای توانستەکانی، کەچی هێشتا لە رێگە گرتنی دەستەوەستانە. ئەم نادیارییەش خۆی بەرهەمی ئەو پەرش و بڵاویەیە کە کۆمەڵگای پۆستمۆدێرنیزم سەرچاوەکەیەتی.

بەڵام ئەو سەرچاوانەی کە لە جیهانی ئیسلام تێرۆریزم بەرهەم دێنن، رەهەندێکی تریان هەیە، کە رەنگە ئەمرۆ، بە جۆرێک لە جۆرەکان، کایەی ئەو نادیاری و ترسە بێ کە لە بێبنەمایی کۆمەڵگای پۆستمۆدێرنەوە هاتبن. لێرەوە ئەم نووسینە بەو رەهەندانەی ئیسلام سەرقاڵ دەبێ، کە دەکرێ تایبەتی ئەو تێرۆریزمەی کە ئەمرۆ لە ئارادایە، لەو کۆنتێکستە سەرچاوە هەڵبگرێ کە مەرجگەلێکە بۆ زەمینە خۆشکردنی تێرۆریزمی بەناو ئیسلامگەرایی. ئەمەش بەردەوامی پێکهاتی ئەو کولتورەیە کە دورگەی عارەبی، سەرەتای سەرهەڵدان و بەردەوامیەتیەکەی دەستنیشاندەکات.

3

تێگەیشتن لە تێرۆری ئەمرۆ کە بەدەم خوێندنەوەی ئایەت و وتەکانی پێغەمبەرەوە ئەنجام دەدرێن، ئەوە دەخوازێ بگەڕێینەوە بۆ سەهەڵدان ئیسلام و سەرەتای دروستبوونی دەوڵەتی عارەبی و مێژووی ململانێی دەسەڵات، بۆ ئەوەی ئەو هێڵە بدۆزینەوە کە ئەمرۆ تێرۆریزمی بەناو ئیسلامی خۆراکی لێوەردەگرێت.

لێرەوە دەکرێ بڵێین هەر لە سەرەتای دەستپێکردنی ململانێی دەسەڵاتی سیاسی عارەبی، کە لە نێوان ساڵانی 632-750ی دەستپێدەکا. بە گوێرەی خوێندنەوەکانی موحەمەد ئەکۆن و موحەمەد جابری و کامیل النجار، کە محەمەدی پێغەمبەری خوا، لە ساڵی 622 ی هیجری دایمەزراند و پاش ئەویش جڵەوی ئەو دەوڵەتە ئیسلامیە عەرەبیە کەوتە دەست هەر چوار خەلیفە، کە ئەبو بەکر کە لە 632-634 ، عومەری کوری خەتاب 634-644، عوسمان 644-656 و ئیمام عەلی 656-661 حوکمڕانیان کرد. ئاشکرایە عومەر، عوسمان و عەلی لە شەڕی دەسەڵاتدا کوژران، یان بە واتای ئێستا، تێرۆر کران. بۆیە ئەوەی گرینگە ئاماژەی پێبکرێت، کە لە شەڕی بەناو (جمل)، لە ساڵی 656 دا، کە بە پاڵپشتی عایشەی خێزانی پێغەمبەر دژی عەلی ئەنجامدرا. لەم پێکدادانەی نێوان دەسەڵاتدارانددا زۆر لە داکۆکی کارانی ئیسلامی راستینە تێرۆر کران، ئەمەش یەکێکە لە تراژیدیترین رووداوی مێژوویی ئیسلام. لەوێوە ئیسلام وەک ئایینێکی تازە، یان دوا ئایینی ئاسمانی، تووشی ئاستەنگی رۆحانیەت دەبێ و دەبێتە کێشەی دەسەڵاتی دونیایی.

بەدوای ئەو رووداوەدا، سەردەمی بەناو خەلیفەکانی معاویە لە ساڵی 660ی هیجری بوو، کە دیمەشق دەبێتە پایەتەختی دەسەڵاتی ئیسلام. لێرەوە بە گوێرەی خوێندنەوەی محەمەد ئەکۆن "قورئان دەبێتە مێژوویەک و بەس، بۆ معاویەکانیش مەسەلەی دەوڵەت دەکەوێتە پێش ئایین"(3). جێگەی تێرامانە ابن خلدون ئەو گۆڕانکارییەی بەو زەمەنە چواند کە "ئەوکات ئایین لەباردەچێ". چونکە هەریەکە لە خەلیفەکان خودی خۆیان کۆنترۆل دەکرد. لەو سەردەمەوە هەر یەکە لە گروپە عەرەبەکان دوا پلەی خۆیان لە دەسەڵات پێکا. بە واتایەکی تر کە دەسەڵاتی مەلیک معاویە پێکهات، کێشەی دەسەڵات لە ململانێدا لە ساڵی 750 دا دەگاتە دەستی عەباسییەکان و بەغداش دەبێتە پایەتەخت. لەم قۆناغەدا کێشەی دەسەڵات لە نێوان (موالی و عارەبەکان) دەستپێدەکا، ئەمەش دەبێتە لێکترازانی یەکێتی دەسەڵاتی عەباسییەکان.

هەر بۆیە تا ئەمرۆش ئەو دژایەتییە لە پێکهاتی کۆمەڵگای عەرەبی-ئیسلامیدا خۆی بەرهەمدەهێنێتەوە. هۆکارەکانی بەرهەمهێنانەوەی ئەو دژایەتیەی نێوان دەسەڵات دەگەڕێنەوە بۆ ترسی ئیسلام-عەرەب لە بەرانبەر هزری تازە و جیاوازدا، کە ئەو هزرە تازەیە لە جیهانبینی ترادیسیۆنی ئیسلامی عەرەبیدا، مانای "ئیلحاد" و لە دەستدانی خەونی هەزار ساڵەی حوکم لەسەر زەوی و مەرگی ئیسلام دەگەیەنێ. ئەو جیهانبینیەش بەهۆی بە پیرۆزکردنی ناخی جیهانی ئیسلامی داگیر کردووە. هاوکاتیش پاڵپشتی کردنی ئەو جیهانبینیە، کێشەی سستی گەشەی ئابوری و ئاوێزان بوونە بە دابونەریتە داخراوەکانی عەرەبی، کە تا ئێستاش لە جیهانی عەرەبیدا باڵادەستە. وێڕای ئەمانەش دەسەڵاتی خێڵ و نەبوونی بواری تاکەکەس، بۆتە ئاستەنگێک لە هێشتنەوەی ئەو مێژووە داخراوەی عارەبیدا. لێرەوە "فیقی" وەک فۆرمی قانوونی تازەی جیهانی عارەبی دەبێتە بریاردەری جولەی مرۆی عارەب، کە ئەمەش پێوانەیەکە بۆ ئایین و سیاسەت.

ئەو ململانێیەی سەبارەت بە قورئان و رەوایەتی پێغەمبەرایەتی تا ئەمرۆش یادەوەری عارەبی داگیر کردوو. هاوکاتیش تەماشاکردنی مرۆی ئیسلام وەک وێنەیەک لە خوا، کە خوا بۆ بەرجەستە کردنەوەی خۆی مرۆڤی دروست کردووە، ئەمەش مرۆڤی خستۆتە دەست قەدەرێکی نادیارەوە.

لەم روانگەیەوە دەکرێ جۆرێک لە مرۆی ئیسلامگەری عارەبی مەسەلەی (فیدرالی) و داوای سەربەخۆی کورد وەک "ئیلحاد" و هەڕەشەیەک بۆ ئیسلام-عارەب لێکبداتەوە، کە بۆ ئەمەش بواری گەڕانەوەی بۆ سەرچاوەی ئیسلامی هەیە، کە لە جیهانبینیەکی توندڕەوانەی لە مێژینەی ئیسلامیدا رەوایەتی خۆی هەیە.

هەر بۆیە تێرۆر کردنی کورد، لە جیهانبینی نەتەوە بلادەستەکانی ئیسلامیەوە، هەر یەکە و بە فۆرمێکی خۆی، دەبێتە رەوایەتیەکی ئاینی و سیاسی بۆ کۆی رژێم و گروپەکان. ئاشکرایە هەمیشە سەرتاپای هێزی سیاسی و ئاینی جیهانی ئیسلامی، لەسەر ئەوە کۆکن کە کورد هەڕەشەیەکە لەسەر ئومەی عەرەبی و فارسی و تورکی. دیسان جێگەی سەرنجە، کە "الزرقاوی" دەڵێ: "کورد ئەمڕۆ رۆحی ئیسلامیان کز بۆتەوە و خەریکی کوردایەتین، هەرچەندە کەمێکیش رۆحی رۆناکیان تێدا ماوە"(3). هاوکاتیش ئەو دەربڕینانە لە هێزەکانی تری غەیرە ئیسلامیش بە رەواجە.

ئامادە بوون و بە پیرۆز مانەوەی ئەو بیرۆکانەی ئیسلامی و قەتیسمانیان لە ئەقلی سیاسی عارەبیدا، رەوایەتییەک بە ئامادەبوونی تێرۆریزم دەبەخشن، بۆ ئەوەی ئەو ناسنامە ئیسلامی-عەرەبیە بپارێزن.

سەبارەت بە کێشەی پێکهاتی دەسەڵات و میکانیزمی ململانێی سیاسەت لە جیهانبینی ئیسلامیدا، کە ئاماژەیان بۆ کرد، دکتۆر کامل النجار لە کتێبەکەیدا، "خوێندنەوەیەکی رەخنەیی بۆ ئیسلام"(5)، کە لە 2004لە سایتی ئیلاف دا بلاو کراوەتەوە، پێمان دەڵێ، لەو سەردەمە زێڕینەی عەرەبیدا، واتا سەردەمی دەوڵەتی عەباسی، رەخنەگرانی ئیسلام وەک ئێستای دونیای ئیسلام چارەنووسیان داپڵۆسین بووە. کاتێ خەلیفە مەئمون کە وەک "المعتزلە"کان، گوتی قورئان دروست کراوە، کاربەدەستانی دەوڵەت ئەو بوچوونەیان خستە بەردەم زانایانی ئیسلام، بەڵام ئەوان بڕیارێکیان دەرکرد کە هەرکەسێک باس لە قورئان دروستکردن بکا دەبێ سازا بدرێت. دواجار مەرجەعەکان ئەو بڕیارەیان قۆستەوە، کە هەر کەسێ بۆچوونی جیاوازی لەگەڵ ئەوان هەبووایە لە زاندەقەیان دەدا. هەروەک لە دەوڵەتی: ئومویە"شدا ئەوانەی جیاواز لەو روانینەی ئیسلام بیریان دەکردەوە، کوشتن چارەنووسیان بوو. بن درهم یەکێک بوو لە هزر جیاوازانە کە بە فرمانی هشام بن عبدالملکی خەلیفەی ئوموی ساڵی 742 کۆچی کوژرا. تاوانی بن درهم ئەوە بوو کە پێی وابوو خوا موسای ناونەبردووە و ئیبراهیمیشی بە برا نەزانیووە. هاوکاتیش لە سەردەمی خەلیفەی عەباسی مەنسووردا چاودێریکارانێکیان بە ناوی "سساب الزنادقە" دامەزراند، ئەوانە دەستیان کرد بە کوشتنی هەموو ئەوانەی کە رەخنەیان لە ئیسلام هەبوو. لە نێوان ئەوانەدا ابن ابی العوجای، بشار بن برد"ی شاعیر بوون، کە ساڵی 784 ی کۆچی کوژران و سالح بن عبدالقدوس، ابو عیسی محمد بن هارون الوراق بۆ ئەهواز سورگوومکران. دواجاریش حەلاجی سۆفی شاعیر لەو سەردەمە زێڕینیەدا رەجم کرا، کە هێندەی خوای خۆشدەویست، وایدەزانی خۆی بۆتە خوا، دواجاریش هاواری "انا الحق" رۆحی یاخیانەی بە کوشتنیدا.

کەچی ئەمڕۆ، عەرەب لووتبەرزە بەو سەردەمە و لە وەهمی گەڕانەوە بۆ ئەو سەردەمە زێڕینیە پەنای بۆ تێرۆرکردنی ئەویتر دەبات، هەروەک ئەویتری بەرانبەر لەمپەرێکە لەبەردەم لەدەستدانی ئەو سەردەمە. هەر لە داخی مەحاڵبوونی ئەو گەڕانەوەیەدا، کە رۆژانە ئیسلامگەرایەکان بە کۆمەڵ خۆیان دەتەقێننەوە. دواجاریش ئیسلام لەو تێرۆریزمەدا قەتیسماو دەمێنێتەوە، کە ئەمەش گوایە بە مانای گەڕانەوەیە بۆ "سحوە"ی ئیسلامی، کە بن لادن دەبێتە هێمای ئەو سحوەیە تازەی ئیسلام.

هەروەک النجار، وەک چەندان مێژوونوسانی تری عەرەبی باسی دەکەن، کە ئیسلام سەریهەڵدا، عارەب کۆمەڵگایەکی قەبەلی دژ بە یەک بوون و هەمیشە لە شەڕدا بوون. هەر قەبیلەیەکیش بتێکی خۆی دەپەرست. محەمەدی پێغەمبەر توانی بە غەزوەکانی ئەو قەبیلانە لەو دۆخە دژوارە رزگار بکا. بەڵام لەگەڵ مەرگی موحەمەدی پەیامنێری خوا، شەڕەکان دەستپێدەکەنەوە. هەموو ئەوانەی بە دژی پێغەمبەر راوەستان بە شیر کوژران. لەوێدا "الانسسار-المهاجیرین" سەریانهەڵدا. الانسسارییەکان سعد بن عبادە فرۆشت و المهاجرەکانیش بە خەلیفەی خۆیان دەزانی. لە رێگای ئەو ململانێیە شەڕاویانەدا بێجگە لە ابو بکر هەموو خەلیفەکان بە دەستی خودی ئیسلامیەکانەوە کوژران، کە گوایە ئەو خەلیفانە خولقێنەری سەردەمی زێڕینی عارەبین.

لە روانگەی کامل النجارەوە ، وەک ئێستای کاربەدەستانی ئیسلامی ، فێڵ و ساختە و تێرۆر کردن خاسڵەتی خەلیفەی راشیدیەکان بوو. کێشەی گەورەی ئیسلام،لە سەرەتاوە تا ئەمڕۆ، هەموو حەز و خواستێک بە "بدعە" و کفر دەبینێ. بدعەش کە چارەنووسی دۆزەخە. لێرەوە گۆڕان و ئاوەڵایی لە جیهانبینی ئیسلامیدا، لە رێگای بە دروستکردنی ئەو ئەقڵیەتە داخراوەی کە کۆمەڵێ فاکتەری کولتوری و مێژووی و کۆمەڵایەتی بەرهەمی هێناوە، نەک خودی خۆی دیاردەیەکی جەوهەری بێ، دەبێتە تاپۆیەک لە دەستی ئیسلامی توندڕۆدا. بۆیە ئیسلام لەو گرفتەدا چەقی بەستووە. لەم رونگەیەوە تەواوی حوکمڕانی جیهانی ئیسلامی ئیسلامخوازە بالادەستەکان تۆقیون لە رەخنە و گۆڕان. هەر حەزێک بۆ گۆڕان و رەخنە، هاومانای کفر و ئیلحاد دەگەیەنێ.

جێگەی ئاماژەیە، کاتێ ساڵی 1940 کە هیندوستان رزگار بوو،پاشان کە پاکستانیش لە هیندوستان جیابۆوە، کەچی بەو جیابوونەوەیە، لە دەوڵەتێکی دیمۆکرسیەوە بوو بە دەوڵەتێکی دیکتاتۆری. کێشەی ئەمەش ئیسلام بوو. رەنگە یەکێک لە کێشە بنەڕەتییەکانی مەیلی دیکتاتۆریەت لە جیهانبینی ئیسلامیدا بگەڕێتەوە بۆ بڕوا بوونی ئیسلام بە تاکە خوایەک. ئەمەش لە قورئاندا لە سسورەی "الزمر"، ئایەتی 38 دا جەختی لەسەر ئەوە کراوەتەوە، کە دەڵێ: "ولئن سالتهم من خلق الموت والارزز ولیقولن الله". (ببورن کا ناتوانم پیتی (ز) قەڵەو و

هاووێنەکانی بەکار بێنم، چونکە لە دۆزینەوەی بەرنامەی عەرەبیەکە شارەزا نیم). بەهەمەحاڵ، ئەوەی کێشەی جیهانبینی ئیسلامە ئەمڕۆ، کە هەموو گوناحێک دەخاتە ئەستۆی دەرەوی خۆی، خۆشی بە تاکە راستیەک بە رەوا دەبینێت. ئەمەش گرفتێکەلە تەواوی گوتاری جیهانی ئیسلامیدا ئامادەیە.

بەڵام زیاتر روونکردنەوەی کێشەکانی ئەم نووسینە و فروانکردنی بیرۆکە پێشنیاز کراوەکان، بە کورتی جەخت لەسەر جیاوازی بیرۆکەی ئیسلام و مەسیحەت دەکەینەوە. هاوکاتیش دەبێ بڵێم، کە نەبوونی تیرۆریزمێک بە ناوی مەسیحگەرایی، لە وێنەی تیرۆریزمی بە ئیسلامی، مانای ئەوە نیە کە مەسیحییەت لە جەوهەردا وا خولقاوە، بەڵکو مەبەستی ئەو نووسینە ئەوەیە کە کۆمەڵێ فاکتەری گرینگ و کۆنتێکستێکی مێژوویی رۆژئاوا،هەرلە کۆتایی سەدەی ناوەراستەوە تا ئەمرۆش، ئایینی مەسیحی لە دەسەڵاتی سیاسی گۆشەگیر کردووە. لێرەوە ئەو ئایینە دەبێتە سرووتێک لە دەرەوەی دەسەڵات. دواجاریش ماسیحیەت نەیتوانیووە ببێتە تاکە نوێنەری راستیەکانی خواوە.

سەبارەت بە دەوڵەت و ئایین، مەسیح ئامۆژگاری بڕوادارانی خۆی دەکرد، کە نابێ ئامانجیان قەیسەر بێ، یان دەسەڵات بێ. چونکە راستینەی حوکمڕانی مەسیحییەکان لەم دونیایەدا نیە، بەڵکو لە دونیای ناجات بوون و خوادایە. بۆیە مەسیح لە ژێر دەسەڵاتی دەوڵەتدا تا مەرگ ئازاری چێشت. هەرچەندە مەسیح بە دەست دەسەڵاداران ئازاری خوارد، کەچی رێگەی نەدا، یان هانی بڕوادارانی نەدا دژی دەوڵەت و قەیسەر زەبروزەنگ بەکار بهێنرێت. هەوکاتیش مەسیحیەت هەڵگری پەرەدۆکسێکە، بۆ نموونە کە خوا لە کەسێکدایە، ئەمەش باوک، خوا، مەسیحیش کە کوڕەکەیەتی. بەڵام ئەوانەی کە بڕوایان بە تاکە خوایەکە ئەو پەرادۆکسەیان قبووڵ نەکرد. مەسیحیەکان لەناو ئەفسانەدا باسی مەسیح دەکەن، نەک کۆنکرێت کە بوونێکە هەیە، وەک ئیسلام کە هەموو شتێک راستیەکی رەهان. گرینگە کە بزانین، بیبیل 200 ساڵە لەلایەن 40 کەسەوە، لە زمانێک زیاتر، وەک زمانی، ئەرمێنی و عیبری و نووسراوەتەوە و راڤەی جوداوازی لەسەر کراوە. بەڵام قورئان یەک پیاو و بە یەک زمان کە زمانی عارەبیە نووسراوەتەوە، یان دابەزیوە، بە دیدی ئیسلامی بەڕاستیش وەرگێرانی کفرە. هاوکاتیش لە بیبل-Testamentی کۆنینەدا، تاکەکەس و گەلی جیاواز ناویان دێت، کە لە لەشفرۆشەوە بگرە تا دەگاتە شاژنە جوانەکان ئامادەییان هەیە، نموونەی ئەمانەش: "سارا،بودیت، ئێستەر، لێیە، رەهاب تەمەر و...هتد، کە ئەمەش ئاماژە بۆ فرە دەدەنگەکان دەکەن. بەڵام لە داستانەکانی قورئاندا ناوەکان تەنیا عارەبین و فرە کەسەکان نابینرێن.

هەڵبەت عەرەبی موسڵمان تا ئەمڕۆش بەوە شانازی دەکات کە قورئان زمانێکە کە تەرجەمە ناکرێت. بچووکترین گومان لە قورئان پاداشتەکەی دۆزەخە.

رەنگە بەراورد کردنی جیهانبینی بودیزم و هیندویزم لەگەڵ جیهانبینی ئیسلام لەو بیرۆکەیە نزیکمان بکاتەوە، کە ئەو نووسینە هەوڵی گەیاندنی دەدات. بیرۆکەی ئەو دوو ئاینە بۆخۆی ئاوێنە بوونەوەی هەژاری بوو. بۆیە دەبینین گاندی، وەک رزگارکارێک بۆ گەلەکەی خۆی کەسێکی هەژار بوو، کەچی بن لادن دەوڵەمەندترین نوێنەری توندڕەوی ئەمڕۆی موسڵمانانە. وێڕای ئەمانەش "شهادەت" لە دیدی ئیسلامدا جەخت لەسەر پیاوەتی دەکاتەوە. ئەمەش وایکردووە کە ئەمڕۆ لە جیهانی ئیسلامیدا شهادەت، وەک گەورەترین داهێنان، ببێتە دروستکردنی پێشبڕکێی خۆتەقاندنەوە.

دەکرێ لەوە تێبگەین کە هەموو ئایینێک دیدی خراپی تێدایە، بەڵام هیچێک لەو ئایینانەی تر، وەک "القاعیدە" و دەمڕاستی ئایینی وەک خومێنی، بن لادن، الزرقاوی و... هتد، تێدا نیە. هاوکاتیش رەنگە مەسەلەی لێبووردن لە مەسیحیەت، کە بوارێک بۆ گوناح پاکبوونەوە برەخسێنێ، دواجاریش ئەمە هاندانێک بێ بۆ ئاسنکردنەوەی دیاردەی تاکەکەس و گۆڕانی بەردەوام لە رۆژئاوای مەسیحیدا. کەچی لێبووردن لە ئیسلامدا تەنیا بەرانبەر خوادا راستە، نەک مرۆڤ. ئەمەش بۆتە هۆی ئەوەی کە موسڵمان نەتوانێ بچێتە ناو وردەکارییەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی، کە لە رۆژئاوادا هەیە. ئەو بنەمای گوناح و رەخنە لە خۆگرتنە بۆتە مایەی پێشکەوتنی رۆژئاوا. جێگەی سەرنجە، کە تیرۆر بە دژی رۆژئاوا ،بەناوی ئیسلامیەوە، بە رێژەیەکی فرە لە جیهانی ئیسلامیدا پشتیوانی لێدەکرێ. دوا ئامار، کە سایتی الجزیرە، سەبەرەت بە کوشتنی بیانیەکان دەکرێ، ئەوە گینانە فرەیەی تیرۆریزم لە جیهانی عرەبی جەختدەکەنەوە.

راستە کە ئیسلام لە سەدەی دوانزەدا کولتوری بەرهەمهێنا، بەڵام ئەمڕۆ ئەو کولتورە لەسەر بەرهەمهێنانی "حیجاب" و بن لادن خۆی نمایشدەکات. هونەر لەوەدایە گەر موسڵمانی ئەمڕۆ بیر لەو قیرانە بکاتەوە کە رووبەرووی بۆتەوە. کەچی بە پێچەوانەوە موسڵمانی "بەڕاستی" ئەمڕۆ لە جیاتی رەخنە و بەرهەمهێنانی کولتوری هاوسەردەمیانە، وەک قوربانیەک لەبەرانبەر رۆژئاوادا خۆی پیشاندەدات. بۆیە هێشتا هیچ بزاڤێک لە ئیسلامگەری سیاسی ئەمڕۆدا سەریهەڵنەداوە، لە جیاتی ترس و رق و تۆڵەساندنەوە لە بەرانبەرە جیاوەزەکەی، پێشبڕکێی دیلۆگێکی کولتوری تازە بکا و ئەو کولتورە بەرهەمبێنێتەوە کە پێشتر خاوەنی بووە. لێرەدا پرسیاری گرینگ ئەوەیە، کە بۆ ئیسلامگەری لە رق و تۆڵەدا قەتیسماوە؟ بۆ بزاڤە ئیسلامییەکان هێندە سوورن لەسەر بێگوناحی و قوربانی بوونی خۆیان؟

بەڵام ئامادەبوونی ئەو هەستی قوربانیدان و گوحبار کردنی دەرەوەی کورد، لە رێتۆریکی سیاسی رۆشنبیری کورد، لە کوێوە سەرهەڵدەهرێ؟ کەواتە لێرە بە دواوە، ئەم نووسینە بە هەڵوەستە کردنێک لەسەر ئەو کێشەیە ئەنجامگیریەک بۆ پرسیار، نەک داخستن، پێشنیاز دەکا.

بوونی کورد هەمیشە لە ناکۆکییەکی لێکترازاودا دەژی: لە لایەک هەست بە گوناحکردن و قوربانی باڵادەستی داگیرکەر، لە لایەکی تریشەوە ئاوێزانی مەرجێکی قورس، کە بەدیهێنانی خەونی سەربەخۆییە. تەواوی ئاگایی کوردی هاوار کردنە لە ئازادی سەربەخۆیی، کە ئەم خەونەش هەمیشە خۆی بەرهەمهێنەری ئاستەنگە دووانییەکانی ئەستەمتر کردووە. هاواری ئەو خەونەی کورد، هەر لە شیعرەکانی ئەحمەدی خانی و شەرفخانی بەتلیسی و ئەفسانە و هۆنراوە دەڤۆکییاکانەوە تا دەگاتە شیعرەکانی نالی و مەحوی و حاجی قادر و شیعری ئێستامان، جەختکردنەوەی ئەو ئاستەنگە دووانەییەی بوونی کورد بووە. کەڵەکە بوونی هاواری ئەو خەونە دەروونی مرۆڤی کوردی بە خۆتاوانبار کردن و ئاوێزانی سەرکەوتن تەنیوەتەوە، کە ئەمەش چەند لکێدژییەکی ئاڵۆزی لە بوونایەتی کوردیدا بەرهەمهێناوە. ناسمامەی ترس و شەرمنی یەکێکە لە ناسنامە باڵادەستەکانی کورد. لەو ناسنامەیەشدا کورد پەنای بۆ شەڕی خۆ کوشتن بردووە، کە با شەڕی "براکوژی" ناودێری کردووە. کورد لە ڕێگای ئەو شەڕە روخێنەرەوە ئەو ناکۆکیە دەروونیەی خۆی بەرجەستە کردۆتەوە. هەر بۆیە بە درێژایی سەدەکان کورد ئاوێزانە بە زمانێک کە تەنیا گووتنەوە وتراوەکان دەچرپێنێ. لێرەوە زمانی کوردی دەستەوەستانە بەرانبەر دانانی خاڵێک لەسەر ئەو راستە گووتراوانەی ناخ، یادەوەری و زەمەنی داگیرکراوی بوونی کوردی. تا ئەمڕۆش زمانی کوردی،بە واتای هایدگەری وەک "ماڵی بوون"ی کوردی، سەرقاڵە بە فەرامۆشکردنی دووپاتەی ئەزموونە مێژووییەکەی خۆی، نەک ئامادە کردن و ئاوەڵا کردنی یادەوەرییەکەی.

لێرەوە،گومان و دوودڵی، یان لاوازی زمانی کوردی لە بڕیار و ئاوەڵا کردنی مێژووی یادەوەری خۆی، هەمیشە گوتاری خەونی کوردی ناچار کردووە رووبەڕووی خۆی ببێتەوە. ئەزموونی ئەو 12 ساڵەی حکومەتی باشوری کوردستان و تەقینەوەی خودی ئە ناکۆیە دەروونیەی کورد بە شەڕی خۆکوژی، وەڵامی ئەو زمانە لاوازە، یان لە شیرزەیەی یادەوەری کوردی بەرجەستەکردەوە. لێرەوە بزاڤی کورد لە نێوان ئەو دووانەییەی ترس و بەرانگاربوونەوەیەدا،رەوابێژی-رێتۆریکی سەرگێژی خۆی لە پەنا بردن بۆ بەڵگە و داکۆکی کردن لە خۆی هەڵبژاردووە، کە ئەمەش وای لە کورد کردووە هەمیشە لە دەرەوەی یادەوەری خۆیدا گومڕا بێ. بە واتایەکی تر، دەستەوەستانی زمان و رەوانبێژی کوردی لە دەستنیشانکردن و دابڕان لە نا ئامادەیی یادەوەری و دووانەیی ترسی خۆ بە گوناحدار زانین و بەرانگاریی، لە دواجاردا کوردی ناچار کردووە بۆ تێرۆرکردنی ناوەوەی خۆی و ئەو یادەوەریەی کە بە سەرکۆنە کردن هەستاوە، سەرقاڵ بێت.

لێرەدا بۆ پوختەکردنەوەی ئەو روانگەی سەرەوە، دەخوام نموونیەک بێنمەوە کە پابەندە بە کورد و تێرۆر. لێرە لە ستۆکهۆلمی پایتەختی سوێد، یەکێک لەو رادیۆیانەی کوردی بە بۆنەی رووداوە تێرۆریستیانەکەی 1ی شوبات، چەند مەلایەکی کوردیان هێنا بوو کە لە روانگەی ئیسلامی کوردییەوە لەو رووداوە ببپەیڤن. لەمەڕ ئەو پرسەی، کە بۆ مەلایە کوردەکان، وەک زۆربەی ئەو مەلا و زانایە ئیسلامییە عارەبی، تورکی و فارسیانە، رووبەڕووی حوکمەتە داگیرکەرەکان نابنەوە. وەلامی یەکێک لەو مەلایانە، کە وەک کوردێک لە سوێد دەژی و نۆرمی ئەو وڵاتە قبووڵدەکا، ئەوە بوو، کە ئەی بۆ ئەو دوو حیزبە یەکتر دەکوژن و شەڕی دژی ئیسلامیە کوردیەکان دەکەن. کەوایە بۆ دەبێ ئێمەی ئیسلامی کورد ئەو ئەرکە ئەنجام بدەین...هتد.

بیر کردنەوە و دەربڕینی ئەو مەلایە کۆی ئاگایەکی فرەی مرۆی کوردیە. ئەمەش بەرهەمی ئەو مێژووە ئیفلیجەیە کە بزاڤی کوردی ئەمڕۆ بە هەموو باڵەکانیانەوە بەرهەمیان هێناوە. ئیتر کوردگەلێک لەو یادەوەریە بێئومێدە کە بتوانێ ئەو خەونە بە کۆمەڵیەی بێتە دی. رەنگە بۆ خوێنەری ئێمە ئاشکرا بێ، کە زۆرێک لە رۆناکبیری خۆ بە سەربەخۆزان و گروپی سیاسی خۆ بە فریادرەسی کوردی ئەمڕۆ، لە زۆر بواری ئاخاوتن و دانووساندندا، هەمان وەڵامی ئەو مەلایەی ستۆکهلمیان هەبووە لەسەر کێشەی هەڵوێستەکان. بۆیە لێرەوە میکانیزم و ئاراستەی رق وتوڵە و ترسی کوردی، وەک عارەب، فارس و تورک، بەرەو دەرەوەی خۆی نیە، بەڵکو بەرەو ناوەوەی خۆیەتی. لە ئەزموونی دوای تەپینی رژێمی سەدام، ئاراستە و جولەکانی ئەو رق و تۆڵەیەش لە کۆی هەردوو حیزبی کوردی و کۆمۆنیست و ئیسلامی کوردی بۆ ئێمە ئاشکرایە. هەر بۆیە لە مامەڵە کردن لەگەڵ دەرەوەی کورد، هەم هەردوو حیزبی دەسەڵاتدار و ، هەمیش کۆمۆنیست و ئیسلامی کوردی، هەریەکە و بە ئاوەزی خۆی، لەوپەڕی دیمۆکراسی و برایەتی و ئینسانی ...هتد بۆ دەرەوی خۆیان دەپەیڤن و کردار دەکەن، کەچی لەگەڵ ناوەوەی خۆیدا، یان لەگەڵ کۆمەڵگای کوردیدا، بە دژوارترین شێواز خۆیان دەسەپێنن. وێڕای ئەو هەموو سوکایەتی و وێرانکارییەی کە رژێمە داگیرکارەکان بە دژی کورد ئەنجامی دەدەن، کەچی ئیسلام و کۆمۆنیستی کوردی هیچ بەرتەک و وەڵامێکی، تەنانەت بە قسەش راناگەیەنن. هاوکاتیش لە پاش حوکمڕانی ئەو دوو حیزبە باڵادەسەتەی کوردی لە هەردوو ئیماراتدا، بە هەزاران مرۆی کوردیان ئەتک و سورگوومی هەندەران کرد، کەچی، وێڕای پەلاماردانی رۆژانەی دوژمنانی کوردی لە هەر چوار پارچەدا، ئەو دوو حیزبە سەرمەستن بە بانگەشەی برایەتی و ئەقینداری لەگەل ئەواند، بێ ئەوەی ئەو بانگەشە بێبنەمایانە ئاکامێکی هەبووبێ. ئەمەش ئاوازی وەهمێکە، کە ئیتر کوردگەلێکی فرە سەرمەستە پێیەوە، هەروەک ئەو وەهمە وەڵامێک بێ بۆ بنبەستبوونی زمانی کوردی لە بەرجەستەکردنەوەی هاوارەکانی یادەوەری. یان ئەو وەهمە بۆ ئەو یادەوەرییەی کورد، پشووەیەک بێ بۆ چاوەڕێکردنی خود لە هەڵبژاردنێکی وەهمیانەی تر، کە لە دۆڕانێکی ناچارکراودا سەرسامان بکات.

هەڵبەت ئاخاوتنی ئەم نووسینە زیاتر لەسەر ئەزموونی باشوور چەقدەبەستێ، بۆیە لە بیرمان نەچێ هەموو لەتە زامدارەکانی لە چاوەڕوانی ئەو ئەزموونەدا هەناسەی ئومێدەواری دەکێشێن.

لێرەوە جێگەی خۆیەتی بڵێین، کە ئەمڕۆ تەواوی حیزبی کوردی، بە هەردوو حیزبی باڵادەست و گۆشەگیر کراوەکانیشەوە، تەواوی کردەو پلانەکانیان، بێجگە لە ئەندام و لایەنگیرەکانی خۆیان، کۆی کوردی بێبەشە لە مافی بەشداریکردنی. ئەمڕۆ حیزبی کوردی خۆی، هەم شانۆیە و، هەمیش ڕۆڵی ئەکتەرەکانی کوردی نمایشدەکا. ئەوەی لە دەرەوەی ئەو شانۆیەیە لە مۆنۆلۆگێکی داخراودا ژیان بەسەر دەبات، کە بەس خۆی گوێی لە خۆیەتی. دواجاریش ئەو ژیانە ناچارماندەکا هەست بە خوێن تاڵی خۆمان بکەین، کە ئیتر مانەوەمان تەواو گۆشەگیر دەبێ لە ژیانی کۆمەڵ و مێژووی داهاتوومان. بەمجۆرە بەرە بەرە رق و تۆڵە و ترس لە ناخماندا بە دژی خۆمان، نەک دژی دوژمانمان گەشە دەسەێنێ. هەر بۆیە مرۆڤی کورد سیخناخە بە گازاندە کردن لە بەختی خۆی. ئەو خاسڵەتەش هەر تەنیا لە کۆی ئەو خەڵکانەدا نابینرێت کە بێبەشکراوە لە بەشداری، بەڵکو لە خودی ئەو حزبانەی کە دەمڕاستی کوردن. بەڵام گلەیی و گازاندەی ئەو حیزبانە لە دەرەوەی خۆیەتی نەک لە ناوەوەی. چونکە وک گوتمان، کە ئەو حیزبانە کارامەن لە دەمبەستکردنی ناوەوەی خۆیان.

بەڵام بۆ ئەوەی کورد جوانناسانە ببێتە مرۆیەکی سیاسی، دەبێ سەرەتا لەگەڵ خودی خۆیدا دیالۆگ و برایەتی بەرقەرار بکا، دواجاریش بەوە دەتوانێ ببێتە هەڕەشەیەکی دیمۆکراتی لە دژی بەرانبەرە ترساوەکەی، نەک تێرۆر. چونکە خودی بەرانبەر، بۆ ئەوەی خۆی جەخت بکاتەوە، کورد وەک ئامانجێک بۆ بە ڕەوایەتکردنی تێرۆرەکەی هەڵبژاردووە.

لێرەوە، هەروەک چۆن ئێمە لە شەڕ و ڕەهەندەکانی سەردەمی تێرۆریزمدا دەژین، هاوکاتیش سەرکەوتن و بردنەوە مێتافیزیکیەکانی، کۆتایی نایێ. بۆیە گەر کورد بخوازێ ئەو زەمەنە ڕەخساوە داگیر بکات، دەبێ زمانێکی وەرچەرخاو و مشتوماڵ بە ئەزموونەکانی خۆی دابهێنێت، کە هەر بەمەش دەتوانێ لەگەڵ تێرۆری دەرەکی و ناوەکیدا ڕووبەڕوو بێتەوە.

200410- 200402

ستۆکهۆلم-سوێد.

ژێدەرەکان:

-1*Terrorism*,Dramatens Elverket, Stockholm, 20040114 Nyqvist Michael,

Zygmunt Bauman, *Vi vantrivs i det postmoderna,* Diadalos, Goteborg 1999 s. 9 -2

-Muhammed Arkoun*, Arabiska idehistoria, Alhambras pocket encykopedi,1993Lund, si 26* -3

4- بڕوانە سایتی الاکترۆنی ئیلاف،نووسینی حسین لرکوش، *قرایە فی وسیقە الزرقاوی: تشخیسس لخسوسسیە عیراقیە تناقزز مع افکار تتریم القاعدە*، 20040219 (ببوورن لە کەمتەرخەمی ڕێنووسە ئەرەبیەکان کە ناکرێ وەک خۆیان بنووسم).

سەرچاوە گرینگەکانی تر کە سوودێکی زۆرم لێبینیوون ئەمانەن:

1-الدکتور کامل النجار، قرا ءە نقدیە للاسلام، سایتی ئیلاف.

2- قورئانی پیرۆز

3- بیبێل، بە زمانی سوێدی.

Danusha V. Goska, Phd, *Islam and TERROR-Some Thoughts after 9/11*, 2004 02-07, httph://65.54.246.250/cig-bin/getmsg -4
curmbox=f000000001&a=613060355969e0ac0d…